

Данилишин М.С.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ КОН'ЮНКТУРИ СВІТОВОГО РИНКУ ЦУКРУ

Виробництво цукру у світі протягом останніх десятиліть динамічно зростає і для багатьох країн це стало значним фактором зовнішньої політики. Перевага темпів зростання виробництва над темпами споживання цукру приводить до профіциту на ринку цукру. Збільшення світового виробництва цукру відбувається насамперед через швидкі темпи зростання виробництва цукру з тростини. Одна з основних переваг виробництва цукру з цукрової тростини над виробництвом цукру з цукрових буряків є більш тривалий період переробки сировини та значно менші затрати на виробництво. У статті проведено оцінку особливостей світового виробництва тростини та цукрових буряків. Проаналізовано ринкову кон'юнктуру провідних виробників бурякового та тростинного цукру відповідно до участі в світовому виробництві, а також експортних і імпорتنних операціях, визначено ключові особливості функціонування ринків у найбільших країнах-виробниках та характерні процеси на світовому ринку цукру.
Ключові слова: світовий ринок цукру, експорт, імпорт, виробники, споживачі, цукрові буряки, тростина.

Постановка проблеми. Світова кон'юнктура ринку цукру характеризується показниками функціонування ринку та відображає величину попиту і пропозиції, обсяги продажів, ринкову активність продавців і покупців. У зв'язку з постійним загостренням конкуренції на ринку цукру важливо володіти адекватними відомостями про стан, динаміку обсягів продаж на відповідному товарному ринку, що можна отримати проаналізувавши його. Цукор є стратегічний, соціально значущий товар, який також слугує для багатьох підприємств харчової промисловості як сировина. Розвиток світової економіки та чисельність населення, яке стрімко з року в рік зростає, позначилися на світовому ринку цукру, зумовило до збільшення його виробництва а також обсягів світової торгівлі. На сьогоднішній день світовий ринок цукру функціонує як окремий сектор товарного ринку. Динаміка виробництва і споживання цукру дає підстави припускати, що світовий ринок став значно динамічнішим і надалі розвиватиметься досить активно, тому дослідження основних тенденцій розвитку ринку цукру є актуальним й важливим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження кон'юнктури світового ринку цукру висвітлено у роботах економістів: О.Ю. Грищенко [1], Т.М. Мельник [2], А.В. Фурса [3], де аналізувалась структурна перебудова та формування пріоритетів розвитку ринку цукру в багатьох країнах світу. Однак сучасний стан кон'юнктури світового ринку цукру потребує подальшого всебічного вивчення таких питань, як розкриття теоретичних засад інтересів експортно-орієнтованих країн, виокремлення ефективних механізмів та пріоритетних інструментів їх реалізації на світовому ринку цукру.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити кон'юнктуру світового ринку цукру та проаналізувати тенденції змін за останні роки. В сучасному світі важливо володіти даними про ситуацію на відповідному товарному ринку. Відповідно до мети статті, необхідно вдосконалити теоретико-методологічні засади дослідження кон'юнктури світового ринку цукру та узагальнити зарубіжний досвід функціонування найбільших країн-виробників цукру.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Основу промислового виробництва цукру становлять дві культури – цукрові буряки та цукрова тростина. У свою чергу торгівля на світовому ринку ведеться в основному трьома видами цукру: цукром з тростини (рафінованим цукром), цукром-сирцем (необробленим цукром) та цукром з цукрового буряку (цукром білим згідно з ДСТУ 4623-2006) [4]

На сьогоднішній день цукор виробляється в більш як 120 країн світу. Світових виробників цукру розподіляють на три основні регіональні частини, а саме: Північна півкуля – це країни-виробники бурякового цукру (Європа, Північна Америка, Центральна Азія); Південна півкуля – це країни-виробники тростинного цукру (Південна Америка, Південна Африка, Океанія); Екваторіальний регіон – це країни-виробники тростинного та бурякового цукру (Центральна Америка, Азія, Африка). Загальний обсяг світового виробництва цукру складається: 80% з цукрової тростини та 20% з цукрових буряків. Як правило, витрати на виробництво цукру з цукрової тростини нижче, ніж на переробку цукрових буряків. На сьогодні 70% цукру в світі споживається в країнах виробництва.

За даними провідних світових експертів з цукру, в останні роки спостерігається тенденція до переважання темпів зростання виробництва над споживанням (табл.1). Світове виробництво цукру у 2013/2014 році становило 175 млн тонн, а споживання – 168,7 млн тонн.

На конкурентоспроможність виробництва цукру в світовому масштабі найбільше впливають природно-кліматичні умови, ефективний маркетинг, якість менеджменту виробництва та збуту цукру. Виробництво цукру з цукрової тростини є більш конкурентоспроможним, ніж виробництво цукру з цукрових буряків, насамперед через менші витрати на вирощування, транспортування та переробку сировини.

Основні переваги виробництва цукру з цукрової тростини базуються на більш тривалому періоді переробки тростини (до 9 місяців), можливості збирання урожаю 2-3 рази на рік, менших виробничих витратах, невисокій заробітній платі, низькій соціальній забезпеченості робочої сили на застарілих заводах і низьких екологічних вимогах та ін. Цими факторами компенсується і низька ефективність виробництва. Крім низької ефективності недоліком виробництва цукру з тростини є значна залежність від природно-кліматичних умов. Для виробництва тростини необхідно багато вологи.

© Данилишин Михайло Степанович, аспірант Національного наукового центру "Інститут аграрної економіки", головний спеціаліст НАЦУ «Укрцукор», e-mail: mdanylyshyn2008@yandex.ru

Світовий баланс цукру

	2010/ 2011МР*	2011/ 2012МР*	2012/ 2013МР*	2013/ 2014МР* (факт)	2014/ 2015МР* (прогноз)
Виробництво цукру (млн тонн)	167	172,1	174,8	175	172,5
Споживання цукру (млн тонн)	166,1	160,1	168,1	168,7	171
Дефіцит («-») /профіцит («+») (млн тонн)	+0,9	+12	+6,7	+ 6,3	+ 1,5

МР* – маркетинговий рік

Складено автором на основі джерела [6]

Виробництво цукру з цукрових буряків має стратегічне значення у збереженні балансу світових сільськогосподарських виробництв, а відтак – впливає на розвиток суміжних галузей, збереження робочих місць, отримання прибутку від побічних продуктів переробки (жом, меляса).

Істотними недоліками при виробництві цукру в більшості бурякосійних країнах є короткий період процесу переробки цукросировини та виробництва цукру (4-5 місяців), недовготривала можливість зберігання сировини, висока собівартість, у порівнянні з цукром-сирцем, вирощування, транспортування та переробки, необхідність у високотехнологічному обладнанні та висококваліфікованих кадрах.

Всупереч тому, що виробництво цукру з цукрових буряків дорожче, ніж цукру з тростини, країни продовжують його виробляти, адже:

- цукор належить до соціально значущих товарів і використовується у багатьох галузях промисловості як сировина;

- виробництво цукру забезпечує економічну, продовольчу безпеку країни.

- цукор легко транспортується в необхідних обсягах, зберігається протягом тривалого часу, використовується в багатьох галузях харчової промисловості;

- вирощування цукрового буряку, насіння, виробництво цукру й супутніх продуктів сприяє створенню достатньо значної кількості робочих місць;

- побічні продукти при переробці цукрових буряків, зокрема меляса, використовуються у харчовій промисловості, а жом, служить кормом для тварин, що дозволяє отримати додатковий прибуток від їх реалізації.

На сучасному етапі одною з найголовніших тенденцій розвитку ринку цукру є перерозподіл структури світового виробництва. У структурі виробництва

цукру протягом останніх двох десятиліть зберігається стійка тенденція зростання частки тростинного цукру. Приблизно 15–20 років тому виробництво бурякового цукру становило 25–30% від загальносвітових обсягів [5-6].

Найбільшими світовими виробниками тростинного цукру є:

- в Азії: Індія, Китай, Таїланд, Пакистан, за ними – Індонезія й Філіппіни;

- у Північній і Центральній Америці: США, Мексика, Куба, Гватемала;

- у Південній Америці домінує Бразилія;

- в Африці найбільшу кількість цукру виробляє ПАР та Єгипет, а також Судан, Маврикій, Кенія, Зімбабве;

- в Океанії переважаючу частину цукру виробляє Австралія.

Найбільшим виробником цукру є Бразилія, питома вага якої у структурі виробництва займає 21,6%. Значну частку має також Індія (15,2%). Бразилія та Індія належать до країн-виробників тростинного цукру і їх взаємодія є вирішальною з точки зору пропозиції на ринку.

Європейський Союз є найбільшим світовим виробником цукру з цукрових буряків, і становить 9,4% від загального світового виробництва. В країнах Європейського Союзу виробляється приблизно половина всього світового обсягу цукру з цукрових буряків. Серед них основними виробниками бурякового цукру є Німеччина і Франція. У відносно великих обсягах цукор виробляють також у Італії, Великобританії, Нідерландах, Іспанії та Польщі.

Топ-10 країн-виробників цукру за результатами 2013/2014 МР сукупно забезпечують 75,6% загального обсягу виробництва.

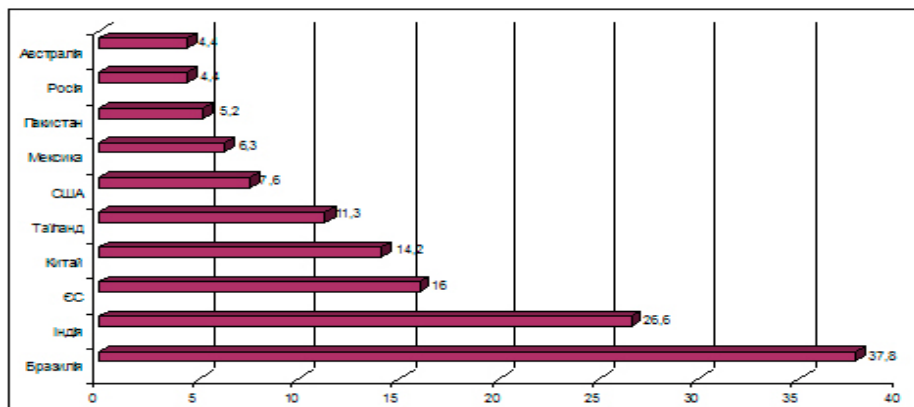

Рис.1. Світові виробники цукру у 2013/2014 МР, млн тонн

Побудовано автором за даними [7]

Найбільшими виробниками цукру у світі є Бразилія, Індія, ЄС, Китай і Таїланд. Їх питома вага у світовому виробництві щорічно сягає 60%. В окремі роки до п'ятірки входили інші країни, зокрема США, Таїланд та Мексика, все ж таки, саме перша п'ятірка є визначальною з точки зору світової кон'юнктури.

Бразилія є найбільшим виробником та експортером цукру-сирцю в світі. Обсяг виробництва цукру у 2014/2015 МР у Бразилії прогнозується 35,8 млн тонн, це на 2 млн тонн менше, ніж у 2013/2014 МР. Основною причиною такого падіння виробництва стали несприятливі кліматичні умови, посуха та складний фінансовий стан компаній-виробників цукру. З 2011 року 47 етанольних і цукрових заводів було закрито і ще 70 знаходяться на межі банкрутства [8]. На виробництво етанолу шляхом переробки цукрової тростини планується використати 45 % сировини.

Обсяг виробництва цукру в 2014/2015 МР в Індії за прогнозами становитиме 27,3 млн тонн цукру, що на 6,5% менше у порівнянні з 2013/2014 МР. Індія є найбільша країна-споживач цукру в світі. За оцінками експертів у 2014/2015 МР очікується збільшення споживання цукру в країні до 27 млн тонн, через що можливе зменшення експорту до 1,5 млн тонн.

Виробництво цукру в Європейському Союзі у 2014/2015 МР оцінюється на рівні 16,3 млн тонн, це на 300 тисяч більше, ніж у минулому році. Споживання цукру в країнах Європейського Союзу збільшиться приблизно на 200 тис. тонн. Імпорт прогнозується на рівні 3,5 млн тонн. Експорт збережеться на рівні минулого року і становитиме 1,5 млн тонн, причиною є обмеження квоти на експорт цукру в рамках Світової організації торгівлі.

У Таїланді у 2014/2015 МР виробництво цукру скоротиться на 1,1 мільйона тонн і становитиме 10,2 млн. Експорт, за прогнозами, збільшиться на 1 млн тонн у порівнянні з минулим роком і становитиме 8,5 млн тонн.

Китай та США поєднують виробництво цукру з цукрових буряків та цукрової тростини. Збереження в цих розвинених країнах виробництва цукру з цукрових буряків свідчить про важливе та стратегічне значення цукрового буряка у збереженні балансу сільськогосподарського виробництва, незважаючи на більш дешеву

тростину, та відображає світову тенденцію протистояння бурякового та тростинного виробництв цукру.

Виробництво цукру в Китаї прогнозується на рівні 13,3 млн тонн, що майже на 1,0 млн тонн менше, ніж в 2013/2014 МР. Експерти прогнозують зростання споживання цукру в країні до 17,4 млн тонн, що приведе до збільшення імпорту.

Виробництво цукру в Сполучених Штатах Америки оцінюється на рівні минулого року і становитиме близько 7,7 млн тонн. Споживання також буде на рівні минулого року – 10,6-10,7 млн тонн.

На початку XXI століття у світі спостерігалось збільшення попиту на цукор (насамперед через збільшення кількості населення планети, зміни звичок, умов і раціону харчування, зокрема в Азії), а також намагання виробників та інвесторів цей попит задовольнити [10].

У 2013/2014 МР споживання цукру у світі оцінюється 168,7 млн тонн. Значний вплив на світову кон'юнктуру ринку цукру чинить зростання попиту на білий цукор з боку Індії, ЄС, Китаю та Бразилії. Найбільше, а саме 14% або 26 млн тонн, споживається в Індії.

Майже 70% цукру, що виробляється у світі, використовується для внутрішнього споживання. Рівень споживання цукру на особу в основних країнах-виробниках цукру коливається від 9 кг на рік у Китаї до 59 кг на рік у Бразилії. Найбільший рівень споживання цукру на душу населення спостерігається у Бразилії, Австралії, Мексиці, тобто країнах-виробниках тростинного цукру зі значним потенціалом його подальшого зростання [10].

Бразилія є також і найбільшим світовим споживачем цукру, щорічне використання якого оцінюється в межах 9,45 млн тонн. Основними в структурі споживачів цукру є великі кондитерські підприємства – 33-45%, решта 55-65% цукру споживається домогосподарствами. За оцінками фахівців OECD та FAO до 2019 р. обсяг бразильського експорту перевищить 30 млн тонн, а частка Бразилії в світовому експорті становитиме понад 60%. Згідно з інформацією Департаменту сільського господарства США, в 2012 р. частка Бразилії в світовому експорті цукру вже становила 54% [11].

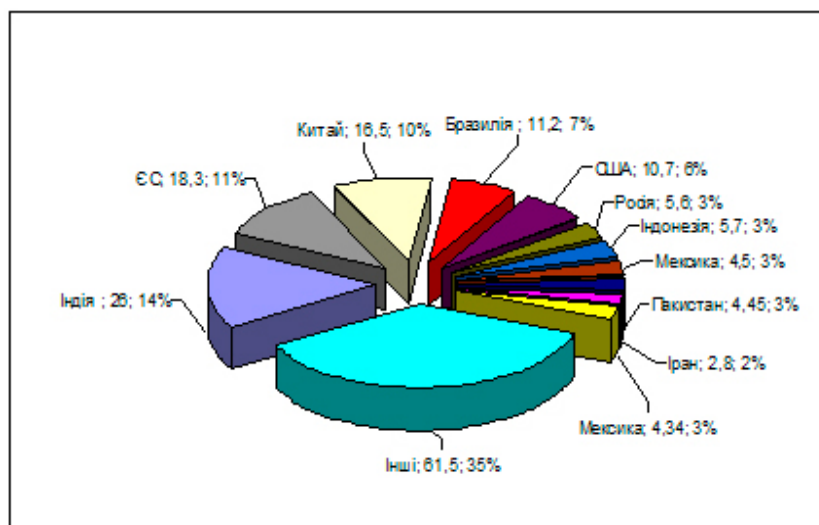

Рис.2. Основні споживачі цукру в світі

Побудовано автором за даними [7]

Міжнародна торгівля цукром на сьогодні становить у середньому біля 45 млн тонн – 25% від світового виробництва.

Продовжує інтенсивно зростати попит на цукор у нафтовидобувних країнах Близького Сходу та Африки, в країнах, що активно розвиваються, що компенсує падіння популярності цього продукту серед населення розвинених країн [12].

Аналізуючи світову торгівлю цукром, можна зазначити, що майже половина його експорту припадає на лідера країну-виробника тростинного цукру – Бразилію. Бразилія як найбільший експортер цукру має

найкращі умови для збільшення обсягів вирощування тростини та її переробки на альтернативний вид палива – етанол. Країна щороку нарощує потужності з виробництва етанолу, що дозволяє їй збільшувати обсяги вирощування тростини, незважаючи на кон'юнктуру світового ринку цукру [13].

Експорт цукру з Бразилії у 2013/2014 МР становив 26,2 млн тонн. Також до найбільших світових експортерів цукру належать Таїланд, Австралія, Індія і Мексика. Друге місце в світі за експортом цукру займає Таїланд. У 2013/2014 МР ця країна експортувала 7,5 млн тонн цукру, Австралія – 3,3 млн тонн, Мексика – 2,2 млн тонн.

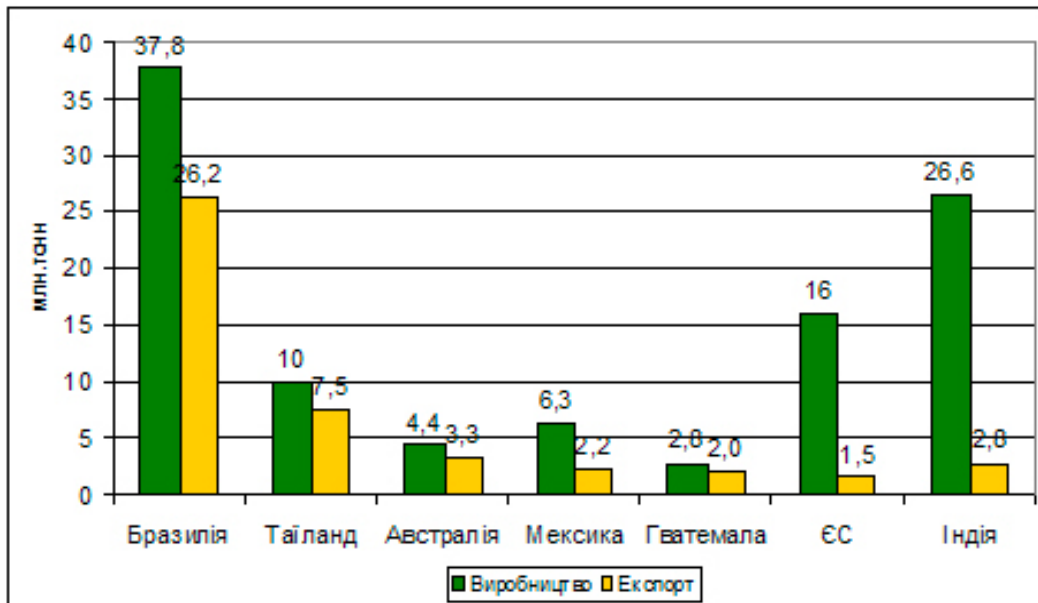

Рис. 3. Найбільші країни-експортери цукру в світі у 2013/2014 МР, млн тонн
Побудовано автором за даними [7]

Особливості структурних зрушень визначаються концентрацією експортної торгівлі цукром з одночасним скороченням кількості глобальних експортерів та домінуванням Бразилії, а також скороченням обсягів міжнародної торгівлі буряковим цукром.

У структурі світового імпорту найбільш питому вагу займають Китай, Індонезія, ЄС, США та ОАЕ, частка яких у 2013/2014 МР становила 35% або майже 20 млн. тонн. Із країн ЄС цукор імпортують Велика Британія, Італія, Португалія, Греція. Великими імпортерами цукру в світі є США, Китай, Японія, Індонезія, країни Близького Сходу та Африки [14].

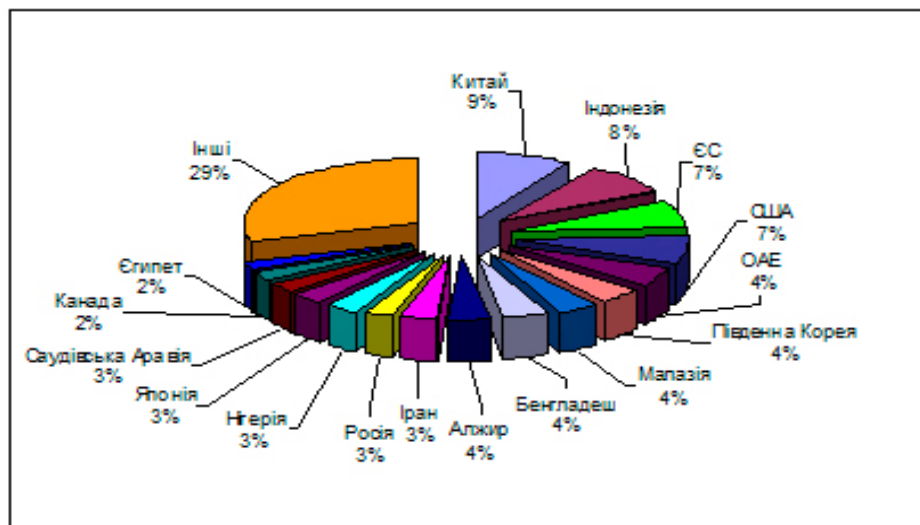

Рис.4. Структура світового імпорту цукру в 2013/2014 МР (%)
Побудовано автором за даними [7]

Проаналізувавши тенденції функціонування ринку цукру ключових країн-учасників, можна відзначити, що за останні десятиліття у світі відбулася низка структурних змін у галузі, що вплинули на міжнародну торгівлю цукром і, як прогнозують експерти, ці зміни триватимуть далі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті досліджено динаміку світового виробництва ринку цукру. Проведено оцінку та аналіз ринкової кон'юнктури провідних виробників бурякового та тростинного цукру, імпортерів та експортерів цукру, що дозволило визначити характер й ступінь збалансованості ринку, насамперед співвідношення між попитом і пропозицією та конкурентне позиціонування держав на глобальному ринку цукру. Для детальнішого дослідження світового ринку цу-

кру та стану країн-виробників цукру було здійснено їх ранжування стосовно участі в світовому виробництві, а також експортних і імпорتنих операціях. Визначено кон'юнктуру ринку цукру, ключові особливості функціонування ринків у відповідних країнах та характерні процеси, що впливають на реалізацію зовнішньоторговельних інтересів країн на світовому ринку. В узагальненому вигляді такі процеси включають концентрацію експортної торгівлі цукром з одночасним скороченням кількості глобальних експортерів та домінуванням Бразилії, а також зниження обсягів міжнародної торгівлі буряковим цукром. Подальше дослідження передбачає вивчення закономірностей регулювання торговельних потоків світового ринку цукру та визначення місця України в світовому конкурентному середовищі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грищенко А. Інтеграційний вектор реалізації національних економічних інтересів України: теоретичні та практичні аспекти / А. Грищенко // Міжнародна економічна політика: науковий журнал. – 2011. – № 14-15.
2. Мельник Т. М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції : монографія / Т. М. Мельник. – К.: КНТЕУ, 2007. – 396 с.
3. Фурса А.В. Реформа ринку цукру в ЄС / А.В. Фурса // Економіка АПК: міжнар. наук.- вироб. журн, 2006. – № 11(листопад). – С. 143–148. – Бібліогр. у прим. – ISSN 2221-1055.
4. Цукор білий. Технічні умови: ДСТУ 4623-2006. – Чинний від 29.06.2006. – К.: Держспоживстандарт України, 2006. – №177. – 23 с.
5. World Agricultural Supply and Demand Estimates. – United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. – WASDE-396. – March 2003. – 83 p.
6. World Agricultural Supply and Demand Estimates. – United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. – WASDE-505. – April 2012. – 42 p.
7. USDA: Sugar Market Country Report – November 2014 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/sugar.pdf>
8. Бразилия: все больше сахарных компаний приближаются к банкротству [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rossahar.ru/news/news_8703.html
9. Evaluation of the Common Organisation of the Markets in the Sugar Sector. – Rotterdam, September, 2007. – 130 p.
10. USDA: Sugar: world markets and trade. – May 2009. – 20 p.
11. Lichts F.O. India to Liberalize its Sugar Market / F.O. Licht // International Sugar and Sweetener Report. – March 4, 2002. – 308 p.
12. Мировой рынок сахара в марте // Сахар. – 2008. – №5. – С.19–24.
13. FAPRI 2010. U.S. and World agricultural outlook. // Miguel Carriquiry, Fengxia Dong, Xiaodong Du. – U.S.A. Iowa State University, University of Missouri–Columbia, Food and Agricultural Policy Research Institute Ames, 2009. – 418 p.
14. Sugar: world markets and trade. – USDA. – November 2014. – 5 p.

Одержано 08.04.2015 р.